

اسنادی که

دکتر مصدق به دیوان لاهه ارایه داد

اسنادی که برای اولین بار فاش می شود فهرست ۱۱۹ اسندی که دکتر مصدق به دادگاه لاهه ارائه داد

دکتر سعید فاطمی

استاد سابق دانشگاه تهران، منشی مخصوص دکتر مصدق در دادگاه لاهه

□ متن رأی دادگاه

جمعه، ۲۳ تیرماه ۱۳۳۱، مطابق ۱۴ ژوئای ۱۹۵۱: از این تاریخ (۱۴ جولای ۱۳۳۱) دادگاه بین‌المللی لاهه رأی موقتی را که در تاریخ ۲۶ مه ۱۹۵۰ (پنجم خرداد ۱۳۳۰) راجع به شکایت بریتانیا از ایران داده است، موقوف‌الاجرا و بلااثر اعلام می‌کند و اعلام می‌دارد که این دعوی بین یک کمپانی خارجی و دولت ایران است که باید در محاکم ایران دنبال شود.

سر آرنولد مک نیر Sir Arnold Mc Nair
رئیس دادگاه بین‌المللی لاهه

این رأی که روز جمعه ۲۳ تیر صادر شد، روز دوشنبه ۲۶ تیر ۱۳۳۰ به دبیرخانه‌ی دادگاه فرستاده شد و نهایتاً روز پنجشنبه ۲۹ تیرماه به سفارت ایران در لاهه اعلام گردید. روز جمعه سی‌ام تیرماه ۱۳۳۰، ملت ایران یکپارچه علیه حکومت چهارروزه‌ی قوام قیام کرد و شاه پس از کشتار بی‌رحمانه‌ی که نمود، ناچار به عقب‌نشینی و تسلیم شد. همان روزی که شادروانان حسین نواب وزیر مختار ایران در لاهه و دکتر کریم سنجابی قاضی اختصاصی ایران در دادگاه لاهه و دکتر سیدعلی شایگان عضو ارشد هیأت اعزامی ایران به دادگاه لاهه و من (منشی مخصوص مصدق در دادگاه لاهه) از سفارت پیروزی ایران را در رأی صادره به نفع ایران به تهران گزارش دادیم، درست لحظه‌ی پیروزی مصدق در سی‌ام تیر بود.

۵۲ سال از آن تاریخ می‌گذرد و برای اولین بار مجله‌ی حافظ اسنادی که ایران را به پیروزی رسانید، منتشر می‌سازد. تمام مطبوعات جهان در اروپا و آمریکا پیروزی ایران را مرهون حضور دکتر محمد مصدق (مرد سال) دانستند و او را قهرمان بزرگ آزادی، پیامبر صلح و دوستی و مردی از دیار جاودانان به‌شمار آوردند.

یاد آن بزرگ‌مرد ایران دوست که خود و زندگی‌اش را فدای ملت ایران نمود، همواره در قلب هر ایرانی میهن‌دوست جاودانه است و تاریخ قاضی و گواه صداقت و شجاعت آن بزرگ‌مرد تاریخ ایران زمین است.

سعی من بر آن است که برای نخستین بار نیز متن کامل نطق آن اسطوره‌ی پاک و تقوی و ایران‌دوستی را در شماره‌ی آینده‌ی

حافظ به‌طور کامل منتشر سازم تا نسل جوان به‌گفته‌ی دهخدا: «یاد آر ز شمع مرده یاد آری...»

فهرست ۱۱۹ اسندی که دکتر مصدق به دادگاه لاهه ارائه داد

اسناد و مدارکی که جناب آقای لسانی با مراجعه به پرونده‌های موضوع ملی‌شدن صنعت نفت ارسال آن را جهت مطالعه هیأت محترمی که در معیت جناب آقای نخست‌وزیر به لاهه عزیمت می‌نمایند، ضروری دانسته‌اند و تهیه گردیده و تحویل آقای دکتر سعید فاطمی در تاریخ ۱۳۳۱/۳/۶ می‌شود.

بعضی از مدارک را نیز وزارت امور خارجه مقتضی دانسته‌اند که ارسال گردد.

تعدادی از این مدارک متعلق به کتابخانه‌ی وزارت امور خارجه است و بعضی دیگر را جناب آقای لسانی تهیه نموده‌اند که متعلق به شخص ایشان می‌باشد و باید پس از استرداد کلیه‌ی مدارک به وزارت امور خارجه آن چه که متعلق به معزیه‌الیه است، به ایشان مسترد شود.

مدارک

- ۱- رونوشت متن یادداشت شماره‌ی ۳۰ مورخ ۲۳ اسفند ۱۳۲۹ سفارت کبرای انگلیس و پاسخ شماره‌ی ۱۵۱ مورخ ۱/۱/۱۷ ۱۳۳۰ وزارت امور خارجه به سفارت کبرای مزبور (به فارسی).
- ۲- رونوشت قانون اصل ملی‌شدن نفت مورخ ۲۹ اسفند ۱۳۲۹ و ترجمه‌ی آن به زبان‌های فرانسه و انگلیسی شش برگ.
- ۳- رونوشت نامه‌ی شرکت سابق نفت ایران و انگلیس و متن پاسخ شماره ۹۵۸۲ وزارت دارایی به نامه مزبور.
- ۴- یادداشت مذاکرات جناب آقای وزیر دارایی با نماینده‌ی شرکت سابق نفت ایران و انگلیس.
- ۵- قانون طرز اجرای ملی‌شدن نفت در سراسر کشور مصوب ۹ اردیبهشت ۱۳۳۰ به‌فارسی ۱۳ نسخه به‌فرانسه ۱۴ نسخه و به‌انگلیسی ۱۶ نسخه.
- ۶- متن فارسی جواب سؤالاتی که مدیر مجله‌ی «اخبار آمریکا و دنیا» تلگرافاً از جناب آقای نخست‌وزیر نموده است و ترجمه‌ی انگلیسی آن.

۱۴- ترجمه‌ی فارسی مصاحبه‌ی مطبوعاتی آقای شیرد، سفیر کبیر انگلیس، در تاریخ ۱۳۳۰/۲/۲۲ و تفسیر سیاسی رادیو تهران درباره‌ی اظهارات مشارالیه.

۱۵- نظریه‌ی پرفسور ژیدل مورخ ۱۵ ژوئن ۱۹۵۱ به‌زبان فرانسه و ترجمه‌ی فارسی آن.

۱۶- نظریه‌ی پرفسور امیو (Amio) راجع به نتایج حاصله از قانون ملی کردن شرکت‌های برق، آب و حمل و نقل به‌وسیله‌ی مجلس سوریه (در سه قسمت).

۱۷- پیام جناب آقای نخست‌وزیر به کلیه‌ی کارشناسان و کارمندان خارجی که در مناطق نفت‌خیز کار می‌کنند، به فارسی و انگلیسی.

۱۸- رونوشت یادداشت‌های متبادله بین جناب آقای وزیر امور خارجه و سفیر کبیر انگلیس، به شماره‌های ۲۷ مورخ اول تیر ۱۳۳۰ و ۱۲۰۴۰ - ۱۳۳۰/۴/۳.

۱۹- ترجمه‌ی فارسی متن پیام آقای موریسن به جناب آقای نخست‌وزیر که روز سه‌شنبه ۸ تیرماه ۱۳۳۰ توسط آقای شیرد، سفیر کبیر انگلیس، به جناب آقای وزیر امور خارجه تسلیم شده است.

۲۰- ترجمه‌ی فارسی متن بیانیه‌ی آقای آچن وزیر خارجه‌ی امریکا در تاریخ ۱۳۳۰/۴/۵ در واشنگتن انتشار یافته راجع به وقایع مربوط به نفت ایران.

۲۱- متن تلگراف شماره‌ی ۱۲۴۳۴ مورخ ۲۹ ژوئن ۱۹۵۱ وزارت امور خارجه به رییس دیوان بین‌المللی دادگستری حاوی جواب دولت ایران در رد تقاضای دولت انگلیس دایر بر تعیین اقدامات تأمینی از طرف دیوان و ترجمه‌ی انگلیسی آن.

۲۲- متن انگلیسی تلگراف مورخ ۶ ژوئیه ۱۹۵۱ که در تاریخ ۷ ژوئیه دو بعدازظهر از واشنگتن واصل شده، راجع به امکان مصاحبه با جناب آقای دکتر مصدق و ترجمه‌ی فارسی آن.

۲۳- پیام جناب آقای نخست‌وزیر به دانشجویان ایرانی در خارجه به زبان‌های فارسی، انگلیسی، فرانسه.

۲۴- متن انگلیسی تلگراف رییس دفتر دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص تقاضای دولت انگلیس مبنی بر اتخاذ تدابیر موقت و ترجمه‌ی فارسی آن.

۲۴- مکرر- عرض حال دولت انگلیس و ضمیمه‌ی آن به دیوان برای تعیین اقدام تأمین مورخ ۲۲ ژوئن ۱۹۵۱.

۲۵- قرار مورخ ۵ ژوئیه ۱۹۵۱ دیوان بین‌المللی دادگستری راجع به تعیین اقدامات تأمینی مورد تقاضای دولت انگلیس به زبان‌های فرانسه و انگلیسی و ترجمه‌ی فارسی آن.

۲۶- متن یادداشت سفیر کبیر انگلیس به جناب آقای وزیر امور خارجه حاکی از این که دولت انگلستان توصیه‌های دیوان بین‌المللی دادگستری را در خصوص تعین اقدامات تأمینی قبول نموده است.

۲۷- رونوشت یادداشت شماره‌ی ۲۳۱۸ مورخ ۱۳۳۰/۴/۲۰ وزارت امور خارجه به آقای سفیر کبیر انگلیس، مشعر بر اینکه دولت ایران قرار غیرعادلانه‌ی دیوان بین‌المللی دادگستری را معتبر نمی‌داند.

۲۸- جریان مشروح مذاکرات جلسه‌ی عمومی دیوان بین‌المللی دادگستری مورخ ۳۰ ژوئن ۱۹۵۱ به‌زبان انگلیسی و ترجمه‌ی فارسی آن.

وزارت امور خارجه

فهرست اسناد

۱- اطلاعیه از طرف جناب آقای امینی به شرح زیر: در خصوص تمدن صنعت نفت ایران
آمریکه به‌عنوان عضویت در کمیته جناب آقای نخست‌وزیر که در زمینه تبادل نیروی کار
اند و تهیه کرده و در تاریخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

۲- جناب آقای وزیر امور خارجه به آقای نخست‌وزیر در خصوص تبادل نیروی کار
نقد از آقای دکتر مصدق در خصوص تبادل نیروی کار که در تاریخ ۲۲ خرداد
۱۳۳۰ مورخ که شامل بخش‌هایی می‌باشد که در تاریخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
بصورتی اعلام شده و به‌زبان فارسی ترجمه شده است.

۳- رونوشت‌های یادداشت مورخ ۴ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۱۳۳۰ مورخ ۱۷ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

۴- رونوشت‌های یادداشت مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

۵- رونوشت‌های یادداشت مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

۶- رونوشت‌های یادداشت مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

۷- رونوشت‌های یادداشت مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ
۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ ۲۲ خرداد ۱۳۳۰ مورخ

فهرست اسنادی که به دادگاه لاهه ارائه شد

۶ مکرر- ترجمه‌ی فارسی تلگراف واصله از دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه مورخ ۲۶ مه ۱۹۵۱.

۷- تلگراف شماره‌ی ۱۴۶۱۷-۵۵۲ مورخ ۲۸ مه ۱۹۵۱ (۷ خرداد) وزارت امور خارجه مبنی بر عدم صلاحیت دیوان در رسیدگی به دعوی انگلیس.

۸- نشریه‌ی دیوان بین‌المللی دادگستری متضمن درخواست مورخ ۲۶ مه ۱۹۵۱ دولت انگلستان به زبان‌های انگلیسی و فرانسه.

۹- ترجمه‌ی فارسی عرض حال بدوی دولت انگلیس مورخ ۲۶ مه ۱۹۵۱.

۱۰- رونوشت نامه‌ی مورخ ۲۸ مه ۱۹۵۱ رییس دیوان بین‌المللی دادگستری به رییس شرکت سابق نفت ایران و انگلیس.

۱۱- متن فارسی و ترجمه‌ی انگلیسی مذاکرات مورخ ۱۳۳۰/۳/۸ برابر ۳۰ مه ۱۹۵۱ جناب آقای وارسته وزیر دارایی با آقای سیدان نماینده‌ی شرکت سابق نفت.

۱۲- متن پیام آقای ترومن رییس‌جمهور امریکا به جناب آقای نخست‌وزیر که در تاریخ ۱۳۳۰/۳/۱۰ به‌وسیله‌ی آقای دکتر کریدی به معظم‌له تسلیم گردید.

۱۳- متن نامه‌ی جناب آقای نخست‌وزیر به آقای ترومن، رییس‌جمهور امریکا، مورخ ۳۰/۳/۲۰ برابر ۱۱ ژوئن ۱۹۵۱ به زبان‌های فارسی، انگلیسی.

دکتر مصدق در حال امضاء دستور همکاری میلادها در ۱۹۵۱
از راست به چپ: دکتر علام‌حسین مصدق، دکتر سیدشیر قاسمی، دکتر
مصدق، بروشیری، شهریار میلادها، فرماندار میلادها

۲۹- متن‌های فارسی، فرانسه و انگلیسی تلگراف جناب آقای وزیر امور خارجه به آقای تریکولی، دبیر کل سازمان ملل متحد، راجع به استرداد اعلامیه‌ی مربوط به قبول قضاوت اجباری دیوان بین‌المللی که طی شماره‌ی ۱۷۷۴-۱۳۳۰/۴/۱۷ (۹ ژوئیه ۱۹۵۱) به نیویورک مخابره شده و رونوشت این تلگراف طی شماره‌ی ۱۳۷۷۶ در همان تاریخ به دیوان مخابره گردید.

۳۰- متن انگلیسی بیانات آقای پاندیت نهرو، نخست‌وزیر هند، در خصوص ملی‌شدن صنعت نفت در ایران و ترجمه‌ی فارسی آن.

۳۱- بخش‌نامه‌ی مورخ ۱۳۳۰/۴/۲۹ وزارت امور خارجه به کلیه‌ی نمایندگی‌های شاهنشاهی در خارجه حاوی ترجمه‌ی فارسی پیام آقای ترومن، رئیس‌جمهور امریکا، با اعلی‌حضرت همایون شاهنشاهی و جناب آقای نخست‌وزیر.

۳۲- مصاحبه‌ی جناب آقای نخست‌وزیر با رئیس سرویس اروپایی خبرگزاری انیریشنال نیوزسرویس.

۳۳- متن نامه‌ی مورخ ۱۷ تیرماه ۱۳۳۰ آقای ترومن، رئیس‌جمهور امریکا به جناب آقای دکتر مصدق، نخست‌وزیر به‌زبان انگلیسی و ترجمه‌ی فارسی آن.

۳۴- متن جواب پیام آقای ترومن، رئیس‌جمهور امریکا که در تاریخ چهارشنبه ۱۹/۴/۱۳۳۰ از طرف جناب آقای نخست‌وزیر سفیر کبیر امریکا تسلیم شد، راجع به عزیمت آقای هریمن به ایران و ترجمه‌ی انگلیسی نامه‌ی مزبور.

۳۵- گزارش تاریخچه‌ی نفت ایران که از طرف شرکت ملی نفت ایران به آقای هریمن تسلیم شده، به زبان انگلیسی و ترجمه‌ی فارسی آن.

۳۶- بخش‌نامه به نمایندگی‌های ایران در خارجه حاوی متن اعلامیه‌ی هریمن فرستاده‌ی مخصوص ترومن مورخ ۱۱/۵/۱۳۳۰.

۳۶- مکرر- متن پیشنهادات هیأت نمایندگی انگلستان و تصمیمی دولت ایران به زبان‌های فارسی، فرانسه و انگلیسی.

۳۷- متن پاسخ هیأت نمایندگی ایران به هیأت نمایندگی انگلستان به زبان‌های فارسی، فرانسه و انگلیسی.

۳۸- متن گزارش جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی مورخ ۱۳ مرداد مجلس شورای ملی و سنا راجع به شناسایی اصل ملی‌شدن نفت از طرف دولت انگلیس و شرکت سابق نفت و ترجمه‌ی آن به‌زبان انگلیسی.

۳۹- متن گزارش جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی مورخ ۳۰ مرداد ۱۳۳۰ مجلس شورای ملی و سنا و ترجمه‌ی انگلیسی آن.

۴۰- متن گزارش جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی مورخ ۱۷ شهریور ۱۳۳۰ مجلس شورای ملی راجع به سیاست دولت در موضوع نفت.

۴۱- نامه‌ی مورخ ۲۰ شهریور ۱۳۳۰ برابر ۱۲ سپتامبر ۱۹۵۱ جناب آقای نخست‌وزیر به آقای هریمن و ترجمه‌ی انگلیسی آن که به‌وسیله‌ی سفیر کبیر ایران به مشارالیه ابلاغ گردید.

۴۲- متن پاسخ آقای هریمن به نامه‌ی بالا به زبان‌های فارسی و انگلیسی.

۴۳- متن گزارش جناب آقای نخست‌وزیر در باب متخصصین خارجی شرکت سابق نفت و نطقی که در بیمارستان روز چهارم مهر ایراد فرمودند و ترجمه‌ی انگلیسی آن.

۴۴- متن نطق جناب آقای نخست‌وزیر هنگام ورودشان به نیویورک به زبان‌های فارسی و انگلیسی.

۴۵- متن گزارش جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی مورخ ۳ آذر ۱۳۳۰ مجلس شورای ملی پس از مراجعت از مسافرت امریکا و مصر.

۴۶- نشریه‌ی دیوان بین‌المللی دادگستری راجع به تمدید مهلت تعیین‌شده برای تسلیم تذکاریه انگلیس و تذکاریه متقابل ایران (برای تذکاریه انگلیس ۱۰ اکتبر ۱۹۵۱ و تذکاریه متقابل ایران ۱۰ ژانویه ۱۹۵۲).

۴۷- جلد اول تذکاریه‌ی انگلیس به زبان انگلیسی.

۴۸- جلد دوم که ضمیمه‌ی جلد اول است و علاوه بر ضمائم محتوی گزارش دفتر بین‌المللی کار راجع به وضع کارگران در صنعت نفت ایران نیز می‌باشد، به زبان انگلیسی.

۴۹- جلد اول تذکاریه انگلیس ترجمه‌ی به زبان فرانسه.

۵۰- جلد دوم که ضمیمه‌ی جلد اول است ترجمه به‌زبان فرانسه.

۵۱- ترجمه‌ی فارسی متن تذکاریه انگلستان.

۵۲- ترجمه‌ی فارسی جلد دوم تذکاریه که ضمائم جلد اول می‌باشد.

۵۳- ترجمه‌ی فارسی گزارش دفتر بین‌المللی کار در خصوص وضع کارگران در صنعت نفت ایران.

۵۴- رونوشت گزارش شماره‌ی ۲۳۸۵ مورخ ۲۳/۴/۱۳۳۰ اداره‌ی عهده راجع به استرداد قضاوت اجباری دیوان که احتیاجی به تصویب مقامات مقتنه ندارد.

۵۵- رونوشت گزارش شماره‌ی ۲۹۲۲ مورخ ۱۰/۵/۱۳۳۰ اداره‌ی عهده و امور حقوقی راجع به موضوع عطف بامسبق شدن یا نشدن استرداد اصلاحیه‌ی مصوب ۱۹۳۲.

۵۶- رونوشت گزارش شماره‌ی ۳۷۸۷ مورخ ۱۶/۶/۱۳۳۰ اداره‌ی عهده و امور حقوقی راجع به دو گزارش جناب آقای نواب.

۵۷- رونوشت گزارش شماره‌ی ۵۸۲۸ مورخ ۱۹/۹/۱۳۳۰ اداره‌ی عهده و امور حقوقی راجع به سؤالات سه‌گانه.

۵۸- رونوشت تلگراف شماره‌ی ۱۲ جناب آقای نواب راجع به سؤالات سه‌گانه.

۵۹- رونوشت گزارش شماره‌ی ۵۶۷۱ مورخ ۱۱/۹/۱۳۳۰ اداره‌ی سازمان ملل متحد راجع به اعزام قاضی مخصوص به دیوان به‌امضای آقایان دکتر قاسم‌زاده، دارا و دکتر خلعتبری.

پروفسور هانری رولن، وکیل ایران در دادگاه بین المللی لاهه

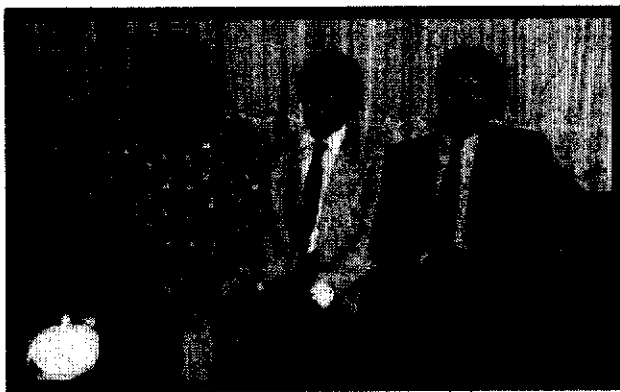
- ۶۷ - لایحه‌ی ایران حاوی ملاحظات مقدماتی امتناع دولت شاهنشاهی از شناسایی صلاحیت دیوان به فرانسه (دو نسخه).
- ۶۸ - ترجمه‌ی فارسی لایحه‌ی ایران که فوقاً اشاره شده (دو نسخه).
- ۶۹ - ترجمه‌ی لایحه‌ی اخیر انگلیس که در ۲۴ مارس ۱۹۵۲ به دیوان تسلیم، دو نسخه (نسخ انگلیسی و فرانسه آن در سفارت شاهنشاهی ایران در لاهه موجود است).
- ۷۰ - دو مجلد محتوی متن گزارش جناب آقای دکتر مصدق در جلسات ۱۳ مرداد ۱۳۳۰، ۲۰ مرداد ۱۳۳۰، ۱۷ شهریور ۱۳۳۰، مهر ۱۳۳۰، سوم آذر ۱۳۳۰، متن نطق جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی علنی مجلس شورای ملی در تاریخ ۱۹ آذر ۱۳۳۰، سخنرانی جناب آقای نخست‌وزیر برای مخبرین جراید امریکا مورخ ۲۲ اسفند ۱۳۳۰، نطق جناب آقای نخست‌وزیر در جلسه‌ی نمایندگان دوره‌ی ۱۷ مورخ ۲۳ فروردین ۱۳۳۱.
- ۷۱ - دو مجلد شامل ترجمه‌ی انگلیسی گزارشات جناب آقای نخست‌وزیر در فوق (در یکی از مجلدات نطق جناب آقای نخست‌وزیر در میدان بهارستان مکرر شده و فاقد گزارش مورخه‌ی ۳۰ مرداد ۱۳۳۰ می‌باشد که عین این گزارش بدان ضمیمه شد).
- ۷۲ - ترجمه‌ی فرانسه مفاد اساس‌نامه‌ی شرکت ملی نفت ایران.
- ۷۳ - اعلامیه‌ی بانک بین‌المللی راجع به جریان مذاکرات نفت با دولت ایران.
- ۷۴ - نامه‌ی بانک بین‌المللی توسعه و ترمیم و پاسخ جناب آقای نخست‌وزیر به فارسی و انگلیسی.
- ۷۵ - نامه‌ی آقای ویلیام اورن، رئیس مسیون همکاری فنی امریکا و پاسخ جناب آقای نخست‌وزیر به فارسی و انگلیسی.
- ۷۶ - نطق جناب آقای نخست‌وزیر برای نمایندگان جراید امریکا در موقع ورود آن‌ها به تهران و ترجمه‌ی انگلیسی آن به ضمیمه‌ی چهار فقره مراسله به‌زبان انگلیسی به‌امضای آقایان نرمان و هایگ از سفارت انگلیس مورخ نوامبر ۱۹۲۰.
- ۷۷ - نامه‌ی جوابیه‌ی آقای هریمن به پیام جناب آقای نخست‌وزیر مورخ ۱۲ سپتامبر ۱۹۵۱.
- ۷۸ - پیام جناب آقای نخست‌وزیر به آقای هریمن راجع به عدم حصول نتیجه‌ی کنفرانس صاحب‌قرانیه و این‌که اگر تا ۱۵ روز نتیجه‌ی رضایت‌بخشی حاصل نشود، دولت ایران موظف است جواز اقامت انگلیسی‌ها را لغو نماید.
- ۷۹ - اعلامیه‌ی مشترک دولت ایران و نمایندگان بانک بین‌المللی مورخ ۱۱/۲۹/۱۳۳۰.
- ۸۰ - بخش‌نامه‌ی وزارت امور خارجه محتوی نامه‌ی جناب آقای نخست‌وزیر راجع به فروش نفت به مشتریان قبلی به کلیه‌ی نمایندگی‌های خارجی مقیم تهران (دو نسخه).
- ۸۱ - متن نامه‌ی جناب آقای دکتر مصدق به مجلس سنا که توسط جناب آقای کاظمی در مجلس مزبور قرائت شد.
- ۸۲ - متن مصاحبه‌ی رادیو تهران با آقای مهندس حسینی در تاریخ ۱۳ خرداد ۱۳۳۰.
- ۸۳ - گزارشی از کمیسیون هیات مختلط نفت به مجلس شورای ملی مورخ ۵/۹/۱۳۳۰ (یک جلد).
- ۸۴ - صورت‌مجلس شورای جامعه‌ی ملل راجع به موضوع ایران به‌انگلیسی (شش نشریه) و فرانسه (شش نشریه) هر دو به

- ۶۰ - نامه‌ی شماره‌ی ۱۸ مورخ ۱۳۳۰/۹/۲۱ جناب آقای نواب متضمن نظریه‌ی پرفسور رود راجع به سؤالات سه‌گانه.
- ۶۱ - رونوشت گزارش شماره‌ی ۵۸۰۱ مورخ ۱۳۳۰/۹/۲۶ اداره‌ی عهود و امور حقوقی در خصوص دو سؤال راجع به جواب دولت ایران به عرض حال انگلیس که باید منحصراً راجع به صلاحیت باشد یا صلاحیت و ماهیت توأم و همچنین وظیفه‌ی دیوان در تعیین مواعد دیگر در صورت رد ایراد به صلاحیت به‌امضای آقایان دکتر قاسم‌زاده، دارا و دکتر خلعتیری.
- ۶۲ - رونوشت گزارش شماره‌ی ۵۷۹۷ مورخ ۱۳۳۰/۹/۲۶ اداره‌ی عهود و امور حقوقی راجع به عرض حال انگلیس تذکاره دولت مزبور.
- ۶۳ - متن موافقت‌نامه‌ی دولتین فرانسه و لهستان در موضوع غرامتی که بر اثر قانون ملی‌کردن صنایع از طرف دولت لهستان به فرانسه پرداخت گردید در دو نسخه به‌زبان فرانسه.
- ۶۴ - متن موافقت‌نامه‌ی فرانسه و چکوسلواکی برای تأدی غرامت بعضی از منافع فرانسه در کشور چکوسلواکی به‌زبان فرانسه.
- ۶۵ - دو جلد کتاب محرمانه حاوی نظریه‌ی پروفیسور ژیدل درباره‌ی حکمیت.
- ۶۶ - یک جلد کتاب محرمانه راجع به نفت که به هیچ‌وجه نباید مستدرجات آن افشا گردیده و به‌چاپ برسد، بنابراین خواهشمند است دو جلد کتاب نظریه‌ی پروفیسور ژیدل و این کتاب محرمانه را غیر از آقایان اعضای هیات اعزامی هرگاه لازم باشد دیگری آن را مطالعه کند، فقط و فقط با اجازه‌ی جناب آقای نخست‌وزیر باشد و این مدارک را که مواظبت کاملی در نگهداری آن خواهد شد، با کلیه‌ی مدارک به وزارت امور خارجه پس از ورود به تهران مسترد خواهند داشت که این سه جلد به وزارت دارایی اعاده شود.

دکتر محمد جعفر جعفری، دکتر محترم جلالی نائینی، دکتر عبدالله مورانی وصال شوری

رونوشت اسناد و مدارکی که از وزارت دارایی ارسال شده بود و همراه نامه‌ی ۵۹۵۷ مورخه‌ی ۱۳۳۰/۱۰/۴ برای جناب آقای نواب فرستاده شده. رونوشت مکاتباتی که در خلال جنگ جهانی اخیر در موضوع امتیاز نفت شمال بین ایران و شوروی مبادله گردید و سایر اسناد مربوط به آن طی نامه‌ی ۵۹۸۱ مورخ ۱۳۳۰/۱۰/۵ برای جناب آقای نواب فرستاده شد.

رونوشت اسناد راجع به نفت که در وزارت امور خارجه وجود داشت و مربوط به بعد از الغای امتیاز داری (۱۹۳۲) تا زمان حاضر طی فهرست‌های الف، ب، ج، د، ه، بدین شرح:

الف - رونوشت مکاتباتی که بعد از تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت بین دولت ایران و دولت انگلیس مبادله گردید.

ب - رونوشت مکاتباتی که بعد از الغای امتیاز داری بین دولت ایران و دولت انگلیس و شرکت سابق نفت مبادله شده (پرونده‌های محرمانه وزارت خارجه).

ج - اسناد مربوط به الغای رژیم کابیتولاسیون و یادداشت‌هایی که دولت در این زمینه به نمایندگی‌های سیاسی خارجی در ایران ارسال داشته است. (دو نسخه‌ی دیگر بنابر تقاضای جناب آقای لسانی ضمیمه‌ی این اسناد حاضر است).

د - رونوشت مکاتباتی که بعد از الغای امتیازنامه‌ی داری و عقد امتیازنامه‌ی ۱۹۳۳ بین دولت ایران و انگلیس و شرکت سابق نفت مبادله شده (پرونده‌های آشکار وزارت امور خارجه).

ه - رونوشت قسمتی از مکاتبات راجع به نفت استخراج شده از پرونده‌های آشکار وزارت امور خارجه. اسناد فوق طی نامه‌ی شماره‌ی ۵۹۹۱ مورخه‌ی ۱۳۳۰/۱۰/۵ جهت جناب آقای نواب ارسال گردیده است.

چند فقره اسناد دیگر مربوط به نفت طی نامه‌ی شماره‌ی ۶۱۱۷ مورخه‌ی ۱۳۳۰/۱۰/۱۱ برای جناب آقای نواب ارسال شده است. کلیه‌ی اسناد مذکور در این فهرست از طرف وزارت امور خارجه به اینجانب دکتر سعید فاطمی در تاریخ سه‌شنبه ششم خرداد ۱۳۳۰ تحویل گردید، به‌انضمام یک نشریه به‌فرانسه، به‌انگلیسی و فارسی که حاوی پیام جناب آقای نخست‌وزیر ایران به دانشجویان خارجی.

۱۰۶- اسناد مستخرجه از پرونده (۲۴/۶۶) = ۱۳۳۶ مورخ ۱۴ شوال تحت فهرست شماره‌ی ۱۳.

۱۰۷- اسناد مستخرجه از پرونده (۲۴/۶۶) = ۱۳۳۶ تحت فهرست شماره‌ی ۱۴.

۱۰۸- اسناد مستخرجه از پرونده (۲۳/۶۶) = ۱۳۳۶ تحت فهرست شماره‌ی ۱۶ (پرونده ۱۵ حاوی سند قابل ملاحظه‌ی نبود).

۱۰۹- اسناد مستخرجه از پرونده (۲۴/۶۶) = ۱۳۳۶ نوزدهم رجب تحت فهرست شماره‌ی ۱۷.

۱۱۰- اسناد مستخرجه از پرونده (۱۷/۶۶) = ۱۳۳۶ چهارشنبه دوم ربیع‌الثانی تحت فهرست شماره‌ی ۱۸.

۱۱۱- اسناد مستخرجه از پرونده (۱۲/۶۶) = ۱۳۳۶ یازدهم ربیع‌الاول تحت فهرست شماره‌ی ۱۹.

اسناد شماره‌ی ۹۴ تا شماره‌ی ۱۱۱ مربوط به دخالت انگلستان در امور داخلی ایران است.

۱۱۲- کتاب مجموعه‌ی معاهدات دولت ایران با دول خارجه معروف به مؤتمن‌الملکی جلد چرمنی تحت شماره‌ی ۶۰۰ کتابخانه‌ی وزارت امور خارجه.

۱۱۳- کتاب مجموعه‌ی معاهدات تحت شماره‌ی ۳۳۱ کتابخانه‌ی وزارت امور خارجه.

۱۱۴- کتاب جنگ مخفی برای نفت ترجمه‌ی داود داودی تحت شماره‌ی ۶۷۰۳ کتابخانه‌ی وزارت خارجه.

۱۱۵- کتاب نفت تألیف ابراهیم همایون فر تحت شماره‌ی ۵۸۲۸ کتابخانه‌ی وزارت خارجه.

۱۱۶- دو جلد کتاب طلای سیاه به‌قلم جناب آقای ابوالفضل لسانی یکی با جلد زرکوب، دیگری بدون جلد (متعلق به جناب آقای لسانی).

۱۱۷- هشت جلد کتاب معروف به کتاب آبی که یک جلد آن تحت عنوان کتاب تاریخ سرگذشت بزرگ‌ترین سلاطین هخامنشی ایران می‌باشد که کلیه‌ی هشت جلد متعلق به جناب آقای لسانی است و به قرار اظهار ایشان کتاب آبی ۹ جلد است که یک جلد آن را نتوانسته‌اند پیدا نمایند.

۱۱۸- کتاب اسناد نفت با جلد.

۱۱۹- پاکت محتوی ۶ اعتبارنامه.

۱۲۰- دو کارتن محتوی رونوشت قراردادهایی که با دول منعقدشده و بعضی از آن‌ها در کتاب قراردادهای چاپ نشده و یکصد و بیست فقره اسناد مندرج در هفت صفحه که به پاراف اینجانب رسیده از طرف آقای دکتر سعید فاطمی به جهت اینجانب رسید.

اسناد دیگری قبلاً برای جناب آقای نواب (وزیر مختار ایران در هلند) فرستاده شده از قبیل:

رونوشت قانون مصوب ۱۱ آذر ۱۳۲۳ راجع به ممنوعیت وزرا از مذاکره برای اعطای امتیاز نفت به دولت‌ها و شرکت‌های خارجی، رونوشت قانون مصوب ۲۰ مهر ۱۳۲۶ راجع به بلااثر بودن موافقت‌نامه‌ی قوام سادچیکف به ضمیمه‌ی نشریه‌ی وزارت کار و تبلیغات محتوی متن موافقت‌نامه‌ی قوام راجع به نفت شمالی که طی نامه‌ی شماره‌ی ۵۷۱۷ مورخه‌ی ۱۳۳۰/۹/۲۱ ارسال شده‌اند.

